

ΟΝΟΥΜΑΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ -
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ενας λαός πρόστιαις ήταν
οι Έλληνες δε μορφής την
άλληθεν - ΦΥΧΑΡΗ.

Κάθε γλώσσα έχει τους φυ-
σικούς της κανόνες.

ΒΗΛΑΡΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ Ζ'.

ΑΘΗΝΑ, ΚΕΡΙΑΚΗ 4 ΤΟΥ ΟΚΤΩΒΡΗ 1909

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΔΡΟΜΟΣ ΣΗΜΩΝΙΑ ΑΡΙΘ. 2

ΑΡΙΘΜΟΣ 360

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΚΡΟΠΟΛΙΤΗΣ. Ruthnes du rve et de la mort.
Γ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗΣ. Τὸ πνευματικὸ Γουδῆ.
ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ. Φυλλάδες τοῦ Γερο-
θίου (συνέχεια).
ΙΔΑΣ. Σωματράχη (συνέχεια).
Θ. ΚΑΤΡΑΠΑΝΗΣ. Ο ξένος.
ΙΑΥΑΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ. «Παλιοὶ Σκοποί».
ΑΓΔΟΣ ΠΟΔΑΒΡΟΣ. Ἡ ἡμεστερη ἀνάγκη.
Γ. ΣΚΑΗΡΟΣ. Τὸ ζήτημα τῆς Ἀνατολῆς.
ΝΕΤΡΟΣ ΨΗΛΟΡΕΙΤΗΣ. Σπασμένες ψυχές (συνέ-
χεια).
ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ — Ο.ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ — Η. ΚΟΙΝΗ
ΤΝΩΜΗ—ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ.

ματικὸς ἐ δρόμος, ποὺ θάπτετε νὰ τοὺς πά-
ρουμε σὲ διμαλούς καιρούς. Σ' ἀλλοιώτικους
τώρα μᾶς ρίχνει δρόμοις ἐξ ἀνάγκης ἡ Ζωὴ.
Τὰ μαθηματικὰ καὶ ἡ Ζωὴ δὲν πάνε δυστυ-
χῶς τὶς πειθαρές φορὲς χέρι μὲ χέρι καὶ κά-
ποτε πάνε κι ἀντίθετα διλωσιδίλου. Βέβαια θέ-
λοντας καὶ μὴ ξαναζητᾶ κανεῖς καὶ ξαναβρί-
σκει τὸ μαθηματικὸ δὲ δρόμο, μὰ στὶν ἀνάγκη
πάντες κεῖνον πούναι μπρός του.

Τώρα μᾶς ἔχουν ζώσει μὲ φωτιές τὸ θύνικό
μας σπέτι ἔνα γύρο καὶ φοβερόζουνε νὰ τὸ πα-
τήσουν κλέφτες. Εμεῖς μόλις τώρα ξυπνοῦμε
καὶ βλέπουμε τὸν κίντυνο. Θὰ καθήσουμε λοι-
πὸν νὰ λουστοῦμε καὶ νὰ νιφτοῦμε καὶ νὰ χτε-
νιοῦμε καὶ νὰ συγυρίσουμε τὸ σπίτι καὶ νὰ
κοιτάξουμε τὶς διλλες δουλιές μας πρώτα ἢ
ὅπως θὰ κοιτάξουμε γιὰ νὰ γλυτώσουμε
κ' ἐμεῖς καὶ νὰ γλυτώσῃ καὶ τὸ σπίτι;

Τώρα ποὺ ἔπιασε γερή, φουρτούνα, τὶ θὰ
κάνουμε, θὰ βροῦμε σκοινὶ δσο μποροδμε πιὸ
γερὸ νὰ δέσσουμε τὴν βάρκα μας ἢ θὰ βγοῦμε
στὸ πέλαγο νὰ ζητάμε μεγάλα ψάρια νὰ φα-
ρέψουμε, γιὰ νάκουσουμε υστερα τὸ γνωστό :
Πίσκοπε τοῦ Δαμαλάδ, δίχως νοῦ δήλως
μυαλά κτλ.;

"Αν περιμένουμε νὰ φτιάξουμε πρώτ' ἀν-
θρώπους, σὰν ποὺ τοὺς θέμε, καὶ κατόπι στρα-
τιώτες, ἀλλοίμονό μας. Πέσσο γλυγγόρα θὰ τοὺς
ἔχουμε τοὺς ἀνθρώπους, τὸ βλέπουμε ἀπὸ τὸ
ὅπι δὲ Υπουργὸς τῆς Ἐπανάστασης ἀνάθεσε
στὸ Μιστριώτη νὰ ἐπεξεργαστῇ τὰ ἐκπαιδευτικὰ
νομοσχέδια. 'Ορίστε λοιπόν, τὶ θέλετε τώρα νὰ
κάνουμε; Νὰ ξεχάσουμε δλα τὰ πάντα καὶ
νάρχισσουμε τὸν καυγὰ μὲ τὸ Μιστρ.ώτη; Δὲ
μοῦ φαίνεται πώς θὰ κάνουμε φρόνιμα, ἔξον
πιὰ ἀν ἔχουμε σκοπὸ νὰ ξεκάνουμε τὸ Ρω-
μαϊκό, νὰ πάῃ καλιά του.

Τὸ ξαναλέω πώς δὲν ἔννοω νὰ πάψουμε
τὸν ἀγώνα γιὰ νὰ φτιάξουμε ἀνθρώπους ἢ γιὰ
νὰ προκύψουμε στὸ κάθε τι. Μάλιστα λέω συ-
ντονώτερα νάγωναζόμαστε. Νὰ βλέπουμ' δμως
κάπως μακρύν τὸ τέλος τοῦ ἀγώνος αὐτοῦ καὶ
νὰ μὴ λησμονοῦμε δτι, προτοῦ μπορέσουν νὰ
γίνουν τάλλα ποὺ θέμε, πρώτ' ἀπ' δλα καὶ
πολὺ σύντομα μᾶς χρειάζεται στρατός, καὶ ὅς
μην εἶναι τέλειος, ἀπὸ ίδανικοὺς στρατιώτες.
Κ' οἱ γειτονές μας δὲν πιστεύω νάχουνε καλύ-
τερούς ἀνθρώπους καὶ καλύτερα σκολειά ἢ δι-
καιοσύνη, καὶ λοιπά, κι δμως μᾶς κάνουν δπως
θέλουν.

Τὸ συμπέρασμά μου : Νὰ ἐπιμείνουμε νὰ
ἐπιτύχῃ δ καθ' αὐτὸ σκοπὸς τῆς ἐπανάστα-
σης. Νὰ γίνη σύντομα στρατός, καὶ γιὰ νὰ
γίνη στρατός, νὰ γίνουν οίκονομίες. "Ας πιτύ-

χουμε τὸ ἔνα τοῦτο, τὸ μικρό, καὶ κατόπι
τάλλα τὰ μεγαλύτερα.

"Ο Μάνος ἀπ' τὴν Κρήτη ἔδωσε τὴν κα-
λύτερη καὶ λακωνικώτερη γνώμη : «Κλείστε
ἔνα χρόνο τὰ δικαστήρια καὶ τὰ σκολειὰ καὶ
φκιάζετε στρατό». Είναι ἡ ἀμεσώτερη ἀνάγκη.
Μονάχα ποὺ πρέπει, δπως εἴπαμε ζλλοῦ, νὰ
βροῦμε καὶ συμμάχους σύγχρονα.

27. 9. 909.

ΑΓΔΟΣ ΠΟΔΑΒΡΟΣ

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

«Audiatur et altera pars»

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τὸ ἀνατολικὸ ζήτημα κατάντησε καὶ πάλι τὸ
φλέγον ζήτημα τῆς ήμέρας, καὶ θὰ μείνῃ τέτοιο
ἴσαμε τὴ λύση του, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔξαρτάται ἡ
τύχη, δηλ. ἡ πρέσοδο καὶ ἀνάπτυξη τῶν λαῶν τῆς
Ἀνατολῆς. "Οσο καὶ ἂν είναι πιθανὸν ἔξωτερικὲς αἰ-
τίες καὶ δυνάμεις ἀπρόβλεπτες νὰ ἐπηρεάσουν τὸν
κανονισμὸ τοῦ ζητήματος, κυρίως δμως ἡ πορεία
του ἔξαρτάται ἀπὸ τὴν πολιτικὴ ταχτικὴ, τὴν ὁποία
θ' ἀκολουθήσουν οἱ κύριοι παράγοντες τοῦ ζητήμα-
τος, ποὺ εἶναι οἱ ἀμέσως ἐνδιαφερόμενοι λαοὶ τῆς
Ἀνατολῆς, οἱ πιὸ πολὺ πιεζόμενοι ἀπὸ τὴ σημερινὴ
κατάσταση τῶν πραγμάτων. 'Αλλ' ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ
ταχτικὴ είναι δὲ κύριος τοῦ ζητήματος. Γιατὶ γιὰ νὰ
χαρχτῇ ἡ ταχτικὴ ἐνδε ζητήματος, ἀπαιτεῖται
πρῶτα νὰ γνωριστῇ καὶ νὰ ἐκτιμηθῇ ἡ πραγματικὴ
θέση του, ποὺ πάλι μπορεῖ νὰ γίνῃ μονάχα ἀφοῦ
πρῶτα ἔξεταστῇ καὶ μελετηθῇ ἡ γέννηση καὶ οπέ-
σταση του. Γιατὶ μονάχα μὲ τὴν ἀνάλυση κάθε
ἴσαμε σήμερα δψης ἐνδε ζητήματος μπορεῖ νὰ γνω-
ριστῇ ἡ ταριχὴ του θέση, καὶ μονάχα στὸ γνωρι-
σμὸ τῆς πραγματικότητας μπορεῖ νὰ μᾶς δεσμῇ ἡ
φάση τῆς κατοπινῆς ἔξελιξής του, καὶ ἀπάνω σ'
αὐτὴ νὰ βασιστῇ μιὰ λογικὴ ταχτικὴ.

Μὲ τὴ γεννητικὴ αὐτὴ μέθοδο θὰ προσπαθή-
σουμε νὰ ἔξετασουμε κ' ἐμεῖς δσο μποροῦμε συντο-
μάτερα καὶ τὸ ζήτημα τῆς Ἀνατολῆς, πρῶτα ἔξε-
ταστοντας τὴ γέννηση καὶ ἔξελιξή του ίσαμε σή-
μερα, καὶ ίστερα δρίζοντας τὴ σημερινὴ πραγμα-
τικὴ του θέση καὶ προσπαθώντας ἀπὸ τὰ ίσαμε
τώρα δομένα νὰ φανταστοῦμε τὴν κατοπινὴ ἔξελιξή
του καὶ νὰ ιποδεξούμε τὴν ταχτική, ποὺ πρέπει,
καὶ τὴ γνώμη μας, η ἀκολουθήσουμε οἱ λαοὶ τῆς
Ἀνατολῆς, καὶ πρῶτα ἀπ' δλοὺς ἐμεῖς οἱ "Ελληνες,
ἀπέναντι σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα.

Πρίν δημοσιεύαμε στὸ καθαύτῳ θέμα μας, ἀς χαράξουμε λίγες γενικές γραμμές, ἀπαραιτητές γιὰ τὴν εὐκολότερη κατανόηση τοῦ θέματός μας.

"Ολοὶ ξέρουμε, πῶς ἔνας ἀμόρφωτος ζυθρωπός εἶναι δχὶ μονάχα ὑποκειμενικάτος στὶς κρίσεις του, ἀλλὰ καὶ σ' ὅλα του «ἄνθρωπος τῆς στιγμῆς». Ή σκέψη του δηλαδή, ή παρατήρησή του, τὸ ἐνδιαφέρον του, δὲν μποροῦν νὰ πάνε μακρύτερα ἀπὸ τὸ φαινόμενο τῆς στιγμῆς. Τοῦ λείπει ἐντελῶς κάθε βαθύτερη παρατήρηση, κάθε σύγχριση φαινομένων τωρινῶν μὲ περασμένα, κάθε γενικότερη σκέψη γιὰ τὸ βίο, κάθε ἡνάκιση τοῦ ἔαυτοῦ του, τῶν ἀλλων καὶ τῆς κοινωνίας. Κέντρο τοῦ παντὸς εἶναι δὲ ἔαυτός του, καὶ κριθήσει τοῦ ἔξω κόσμου τὸ ὑποκειμενικά του συναίσθημα τῆς κάθε μᾶς στιγμῆς. Σ' αὐτὰ ἀπάνου ρυθμίζει καὶ προσαρμόζει τὸν ἔξω κόσμο. Μὲ δυὸ λέξεις: μιὰ μηχανική, ὑποκειμενική φυτοκῶν τῆς στιγμῆς.

"Ο, τι γίνεται σ' ἔναν ἀμόρφωτο, δὲν μπορεῖ βέβαια νὰ μῇ συμβῇ καὶ σὲ μιὰ ἀμόρφωτη κοινωνία, ποὺ βρίσκεται ἀπόμα στὸ παιδικὸ στάδιο τῆς ἀνάπτυξης τῆς. Καὶ σ' αὐτὴν δλὰ ὑποκειμενικά, δλὰ τῆς στιγμῆς. Τίποτα τὸ σεβαρό, τίποτα τὸ βαθύ, τὸ μόνυμο. Κάθε διορατικότητα μέλλοντος λείπει ἔντελως. "Ολα τὰ κρίνει μὲ τὸ μέτρο τῆς στιγμῆς, δηλαδή τὸ μέτρο τῶν κάθε φορὰ συναίσθημάτων τῆς, τῆς κάθε φορὰ φυχολογικῆς τῆς κατάστασης, χωρὶς κανένα γενικότερο, ἡντικειμενικότερο πῆχυ. Δὲν μπορεῖ νὰ βγῇ ἔξω ἀπὸ τὶς δικές τῆς τοπικές συνθῆκες, τὴν τοπική τῆς λογική τὴν θεωρεῖ σὰν ἀπόλυτη, καὶ ἐπομένως ὑποχρεωτική γιὰ δλὸ τὸν ἄλλο κόσμο, μὴ θέλοντας νὰ καταλάβῃ, πῶς δλὰ αὐτὰ ἔχουν σημασία μονάχα γιὰ τὸν τόπο τῆς, καὶ δὲν ἔχουν τίποτα τὸ κοινὸ μὲ τὸ ἀπόλυτον, καὶ μὲ τὴ λογικὴ ἄλλων τόπων μὲ ἄλλες συνθῆκες. Καὶ δχὶ μονάχα δὲν καταλαβαίνει τὸ σχετικὸ τῆς λογικῆς τῶν φαινομένων γιὰ τὸν καθένα τόπο ἔχωριστά, ἀλλὰ μήτε καὶ τὸ σχετικὸ τῆς λογικῆς στὸν ἴδιο τόπο, σὲ διάφορες δημοσιεύσεις, ἐπειδὴ οἱ συνθῆκες συνεχῶς ἀλλάζουν. "Ακριβῶς τὸ φαινόμενο αὐτὸ τῆς ἀλλαγῆς, τῆς ἐξέλιξης, δὲν μπορεῖ νὰ τὸ χωνέψῃ τὸ μὴ ἀναπτυγμένο μωαλό. Γιὰ τοῦτο καὶ τὰ πράγματα τὰ παίρνει στάσιμα καὶ δχὶ μεταβλητά, ἀπέλυτα καὶ δχὶ σχετικά, φύσει καὶ δχὶ θέσει.

Σήμερα δὲν μποροῦμε βέβαια νὰ ἔξετάσουμε τὸ σπουδαῖο θέμα: τὶ πράγμα κανονίζει τὴ διαρκή ἀ-

λαγὴ τῶν κοινωνικῶν σινθηκῶν, τὴ διαρκὴ ἐξέλιξη τῆς κοινωνίας. Θὰ παρακαλέσουμε μόνο τὸν ἀναγνώστη μας, ἀν θέλη νὰ καταλάβῃ καλὰ τὴν ἀνάλυση τοῦ θέματός μας, νὰ μὴ ξεχάσῃ τὶς δυὸ βάσεις ποὺ βάλλει: «Οτι δηλ. τίποτα δὲν εἶναι στάσιμο, ἀλλὰ δλὰ δλὰ δλάζουν, ἐξελίσσουνται διαρκῶς, καὶ διὰ τίποτα ἐπομένως δὲν μπορεῖ νὰναι ἀπόλυτο, παρὰ μόνο σχετικό, σύμφωνα μὲ τὶς κάθε φορὰ συνθῆκες. Μ' ἀλλὰ λόγια, διὰ τίποτα δὲν ὑπάρχει φύσει, ἀλλὰ δλὰ δλα θέσει.

"Ἄς δοῦμε τώρα, κατὰ πόσον οἱ γενικές θεωρητικές αὐτὲς βάσεις μας ἐπιβεβαιοῦνται ἀπὸ τὴν ιστορία:

"Ολοὶ, πιστεύω, θάχουν κάτις ἀκούσει γιὰ τὴν οἰκονομική, κοινωνική καὶ ἰδεολογική ἐξέλιξη τῆς Εὐρώπης. "Ολοὶ θὰ ξέρουν, πῶς πρώτα εἰχαμε τὸ γεωργικό, φεουδαλικὸ καθεστώς, ποὺ κυριαρχοῦσε μέχρι πρὸ λίγου στὴν Εὐρώπη, καὶ κυριαρχεῖ ἀκόμα σ' δλη τὴν 'Ασία. 'Απ' αὐτὸ τὸ γεωργικό, φεουδαλικὸ καθεστώς, ἐξελίχτηκε σιγὰ σιγὰ τὸ ἀστικό, ἐμπορικὸ καὶ βιομηχανικό, ποὺ δυνάμωσε στὸ τέλος τόσο πολύ, ὥστε ἀνάτρεψε παντοῦ τὴν Ισαμε σήμερα παντοχυρη φεουδαλικὴ ἀπολυταρχία. 'Απὸ τὴν πρώτη ἀγγλικὴ ἐπανάσταση τοῦ 17 αἰώνος, Ισαμε τὴ σημερινὴ τουρκική, ἔχουμε δλόκληρη σερὰ ἀστικῶν ἐπαναστάσεων, ποὺ σιγὰ-σιγὰ σ' δλα τὰ εὐρωπαϊκὰ καὶ μερικὰ ἀστικὰ κράτη ἐστερέωσαν ἀστικὸ σύνταγμα καὶ ἀστικὲς ἔλευθερίες, καὶ ὑπόσκαψαν μιὰ γιὰ πάντα τὸν ἀριστοκρατικὸ φεουδαλισμό.

"Ἐνγονεῖται διὰ καὶ τὸ σημερινὸ ἀστικὸ καθεστώς δὲν εἶναι διὰ τελευταία λέξη τῆς κοινωνικῆς ἐξέλιξης. Κι' αὐτὸ σιγὰ-σιγὰ θὰ ἐξελίχτη σὲ ἀλλη, ἀνάπτυρη μορφή. Αὐτὸ δημοσιεύεται ποὺ μερικοῦς μέλλοντος, τὸ ἀφίνουμε, καὶ ἐξετάζουμε καλύτερα τὴ διεφορὰ μεταξὺ τοῦ περασμένου φεουδαλικοῦ καὶ τοῦ τωρινοῦ ἀστικοῦ καθεστώτος.

Σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχὴν ποὺ βάλλει πάρα πάνου, πῶς τίποτα δὲν εἶναι αἰώνιο καὶ ἀπόλυτο, ἀλλὰ σχετικὸ ἀνάλογα μὲ τὶς συνθῆκες τῆς ἐποχῆς, μποροῦμε οὐκολα νὰ καταλάβουμε, πῶς μεταξὺ τῆς φυχολογικῆς, τῆς λογικῆς, ἐπομένως καὶ ταχικῆς τῶν φεουδαλῶν καὶ ἀστικῶν, δὲν μποροῦμε παρὰ νὰ διαφέρῃ διαφορά. Καὶ πραγματικὰ στὸ φεουδαλικὸ καθεστώς λ. χ. λείπει δλότελα διὰ τὴν ιστορία τῆς «πατρίδας» καὶ τῆς «φυλῆς», ποὺ σήμερα, καθὼς ἔρουμε, παιζει τόσο σπουδαῖο ρόλο. Τὸ ἔναντο δι-

«θρησκεία» καὶ διὰ τοῦ «πατρὸς μογάρχου», ποὺ λίγο τὰ προσέχουμε σήμερα, παίζουν ἐκεῖ ἀπόλυτο ρόλο. Διὸ ἀνθρώποι λ. χ. διάφορης φυλῆς, ἀλλὰ ἵδιας θρησκείας, στὸ φεουδαλικὸ καθεστώς εἶναι πολὺ πλησιέστεροι μεταξὺ τους, παρὰ δυὸ ἀπομένα τῆς ίδιας μὲν φυλῆς καὶ γλώσσας, ἀλλὰ διάφορης θρησκείας! Τὸ φυκιόμενο αὐτὸ καὶ σήμερα ἀκόμη α μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ ἀπαντήσῃ στὶς μὴ ἀναπτυγμένες φεουδαλικὲς κοινωνίες. Καὶ πόσο λίγο εἶτανε ἀνεπτυγμένο τὸ ἔθνικό συναίσθημα στὸ φεουδαλικὸ μεσαίωνα, μᾶς τὸ δείχνει τὸ πὼς δλάκαιρες φυλὲς καὶ ἔθνη χαρίζουνται κληρονομία διὰ προΐκα στὸν διάφορους τιμαριούχους φεουδαλούς, χωρὶς τὴν παραμικρὴ διαμαρτυρία ἀπὸ μέρος αὐτῶν τῶν φυλῶν.

Στὴ σημερινὴ ἀστικὴ κοινωνία πάλι, τὸ πᾶν εἶναι διὰ φυλῆς, διὰ γλώσσας. Μπορεῖς νάγκης δημοσιεύεις τὴν ίδια φυλήν, καὶ μιλᾶς τὴν ίδια γλώσσα, κατάγεσαι ἀπὸ τὴν ίδια φυλή, αὐτὸ δρκεῖς γιὰ νὰ σὲ θεωρήσουν ἀδερφὸς καὶ νὰ σὲ προστατέψουν.

A'.

Η γέννηση καὶ ιστορία τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος.

Τὸ Βυζάντιο εἶτανε ἔνα φεουδαλικὸ καθεστώς. Τὰ γνωρίσματά του, δημοσιεύεται, δημοσιεύεται: γεωργικὸ καθεστώς, ἀπολυταρχικὸ κράτος, θεοκρατία καὶ κληροκρατία. Γιὰ φυλές, γιὰ ἔθνικότητες, γιὰ γλώσσες, γιὰ ἀνθρωπιστικές ἰδέες οὕτε λόγος μποροῦσε, βέβαια, νὰ γίνῃ. "Ολα μιὰ δμοιδμορφη, ἀμόρφωτη μάζα, γιὰ νὰ διπερετοῦν σὲ δυὸ Μολόχ: στὸ μονάρχη καὶ στὸν κλήρο, ἀπαράλλαχτα δημοσιεύεται στὴν λοιπὴ φεουδαλικὴ Εὐρώπη στὸν αὐτοκράτορα καὶ τὸν Πάπα. "Ηρθανε λοιπὸν οἱ φεουδάλοι Τούρκοι μὲ τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὸν πάπα τους ἐνωμένους σ' ἔνα πρόσωπο, στὸ σουλτάνο-καλίφη, καὶ δημότες τὸ Βυζάντιο. "Ἄς δοῦμε τώρα τὶ ἀλλαγὴ ἔγινε κάτου ἀπὸ τὸ νέο καθεστώς.

"Η οἰκονομικὴ κατάσταση τῆς κοινωνίας, δηλ. τὸ γεωργικὸ καθεστώς, ἔμεινε διὰ τὴν ίδια, ἐπομένως καὶ διὰ φεουδαλικὴ μορφὴ τοῦ νέου κράτους σὲ αἰώνες ἔμεινε καὶ αὐτὴ διάλια. "Η ἀπολυταρχικὴ μορφὴ τῆς κυβέρνησης καὶ τὸ θεοκρατικὸ καὶ κληροκορατικὸ πνεῦμα, ἐπίσης τὸ ίδιο. "Άλλαξαν μόνο τὰ πρόσωπα, τὰ πράγματα ἔμειναν ἀμετάλλητα. Τὸν "Ελληνα αὐτοκράτορα διαδέχτηκε διὰ τὸν Τούρκο, ἐπειδὴ δυὸ αὐ-

τιὰ καὶ κλεισύσανε τὶς πόρτες τοῦ κάπου, τὸν ἔπιασε διὰ φύλακας ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τὸν ἔβγαλε διά.

IX

"Οταν γύρισε στὴν κάμερά του διὰ Ορέστης, ἐπειδὴ στὸν αναπτὲ κουρασμένος. Πῶς τὴν ἀφῆκε τὸ ἀπόγεμα, μὲ τὶ διπίδεις καὶ τὶ δρμὴ καὶ πῶς γυρίζει πίσω! Μισογχρεμένο τὸ διενέρο του. "Η ίδια του γιὰ τὴν πνευματικὴ ἐπανάσταση ἀτράν-αχτη ἀπομένει μέσα του, μὲ διὰ πραγματικὴ της ἐφαρμογὴ σκόνταψε καὶ διπάσε σήμερα καὶ γίνηκε χίλια κομμάτια.

Πετάχτηκε ἀπόνω καὶ ἔκανε βόλτες μέσα στὴν κάμερα, ἀγαναχτισμένος. Τὰ ράτια, τὰ χέρια, τὰ μαλλιά του φλογίζανε καὶ καίγανε.

(—"Οχι! Θὰ προχωρήσω μόνος μου! "Ετοι γίνεται πάντα! Βρίζουν καὶ εἰρωνεύουνται σε στὴν ἀρχὴ καὶ διπέρα σιγὰ σιγὰ διάκλος δ φωτεινός γύρω ἀπὸ τὸ μέτωπό σου πλεκταίνει, γιγαντώνεται, χύνεται ἀπὸ τὰ πλάγια τῶν βουνῶν καὶ πλημμυρίζει τοὺς κάμπους. Τὸ ξέρω καὶ δὲ θὰ σπάσω ἔγω. Θὰ έργασθα, θ' ἀποτελείσω τὴν Καινή μου Διαθήκη καὶ παλέψω καὶ θὰ νικήσω!)

Σήμωσε τὴν Χρυσούλα πιὸ περιένη στὴν πολυθρόνα, μιὰ ώρα τώρα προσπαθοῦσε νὰ ξεκουμπώσει τὰ γάντια τους καὶ δὲν μποροῦσε.

"Ηθελε νὰ κάμει τὸν εὐθυμο, τὸν ἀδιάφορο, τὸν ὀλύμπιο. "Ηθελε νὰ τὴν δεῖξει πῶς καθόλου δὲν πειράχτηκε ἀπὸ τὴν σημερινὴ τὴν μέρχ αὐτές.

— Λοιπόν, Χρυσούλα;

"Ἐθγαλε ἀπὸ τὴν τσέπη του τὸ «Ἐνοικιάζεται» ποὺ τοῦ εἴχανε κρεμάσσει οἱ φωτητές στὸ λόγο του καὶ τὸ διεδίπλωσε, τὸ ζεζάρωσε, τὸ θύματε προσεχτικὰ ἀπέγνω στὸ γραφεῖο του καὶ εἶπε:

— Θὰ τοῦ κάμω μιὰ χρυσὴ κορύζα καὶ θὰ τὸ βάλω διπλα στὸ «Μαραθωνομάχο», γιὰ ἐνθύμηση. Τὸ δεῖξει. Τί λές, Χρυσούλα;

Προσπάθησε νὰ γελάσει

τοκράτορες δὲν μπορούσαν βέβαια νὰ υπάρχουνε μᾶλι σ' ἔνα κράτος. Οἱ Ἑλληνες ἀριστοκράτες ἀφομολθηκαν οἱ περισσότεροι μὲ τοὺς νέους καταχτητές, πράμα πολὺ φυσικὸ στὴν φυσιολογία τους, γιατὶ δὲ ἀριστοκράτης, βατερα δὲ πολεμικὴ ἀτυχία, προτιμᾷ νὰ φιλιωθῇ καὶ ἀφομοιωθῇ μὲ τὸν ἀντίπαλο του ἀριστοκράτη φεούδαλο, παρὰ νὰ κατέβῃ στὸ «δουλικὸ ἐπίπεδο» τοῦ διοφύλου του δχλου, ποὺ τὸν κυβερνοῦσε ἵσχε τῷρα.

"Οσο γιὰ τὴ θρησκεία καὶ τὸν κλῆρο, ἐδῶ συνέβηκε κατίτες ἐξαιρετικό. Εἰπαμε πάρα πάνου, πὼς γιὰ τὸ φεούδαλο τὸ ἰσχυρότερο φυσικὸ γνώρισμα εἶναι ἡ θρησκεία, ποὺ τὴ σέβεται εἰλικρινά. "Ἄν δὲ νέος καταχτητής εἴχε τὸ ἴδιο θρησκευμα μὲ τοὺς καταχτηθέντες, τότε τὸ πράμα θὰ εἴτανε ἄπλος: Καταχτητὲς καὶ καταχτηθέντες θὰ ἔνωνταν σ' ἔνα θρησκευτικὸ ρεῦμα. Ἐπειδὴ δύος οἱ θρησκείες τους εἴτανε διαφορετικές, ἔπρεπε ἡ νὰ υποχωρήσῃ ἡ μᾶλι στὴν ἄλληνε μὲ τὴ βίᾳ ἡ (σύμφωνα μὲ τὸ σεβασμὸ ποὺ εἶχαν οἱ φεούδαλοι στὸ θρησκευμα) νὰ ἀναγνωριστῇ ἡ θρησκεία τοῦ καταχτηθέντος καὶ νὰ τοῦ παραχωρηθοῦν τὰ ἀνάλογα προνόμια. Στὴ δική μας περίπτωση, γιὰ λόγους εἰκονομικούς καὶ συμφερονοτολογικούς, συνέβηκε τὸ δεύτερο, καὶ δὲ καταχτητής ἔδωσε προνόμια στὸ Πατριαρχεῖο.

"Ἀπὸ ποιές φυλὲς καὶ ἀπὸ πόσες γλώσσες συνιστατο τὸ διαταχθὲν ποίμνιο, λίγο ἔννοεῖται ἐσκότῳ τὸ φεούδαλο καταχτητῇ. "Ολὴ τὴν διόδουλη μάζα τὴ θεωροῦσε γιὰ χριστιανική καὶ ἔδαλε τὸν «օδροῦμ» πατριάρχη νὰ τὴν ποιμαίνῃ. "Ἄν πρόβλεπε δὲ φεούδαλος σουλτάνος σὲ τὶ μποροῦσε νὰ ἔξελοχῃ μὲ τὸν καιρὸν ἡ διμορφη ἀντὴ μάζα καὶ τὶ μπελάδες θὰ ἔφερνε στὸν: 'Οσμανλίδες, δὲ θάρινε βέβαια ρουθοῦν. 'Αλλὰ εἰπαμε πάρα πάνου, πὼς σὲ μὴ ἀνεπτυγμένες, φεούδαλικὲς κοινωνίες, δὲν εἶναι δοσμένο νὰ βλέπουν πέρα ἀπὸ τὴ μυτή τους.

"Ἄς δοῦμε τῷρα ποιά στοιχεῖα εἴχε τὸ καινούριο τουρικὸ φεούδαλικὸ κράτος:

Πρῶτα ἔχουμε τοὺς καταχτητὲς Τούρκους, τοὺς μεγάλους φεούδαλους, ποὺ πήραν τὶς καλύτερες γατες στὰ χέρια τους (τοιχοικάδες). Κατόπι τοὺς χριστιανοὺς ποὺ καταχθοῦνται στὴ μικρογεωργία, στὴ μικροβιοτεχνία καὶ στὸ ἐμπόριο. Κατὰ φυλὲς ἔχουμε: 'Ελληνες, Σλαύους, Βλάχους, 'Αρβανίτες, 'Αρμένιδες κ.τ.λ. 'Ἄπ' αὐτοὺς ἄλλοι ζοῦνται περισσότερο στὰ μεσόγεια καὶ καταχίνονται μὲ τὴ γεωργία καὶ χτηνοτροφία, (Βλάχοι, Σλαύοι, 'Αρβανίτες

κ.τ.λ.), καὶ βρίσκουνται ἐπομένως σὲ κατώτερο στάδιο εἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἐξέλιξης (μικροφεούδαλοι), ἐνῶ ἄλλοι πάλε ζοῦνται περισσότερο στὶς παράλιες πόλεις καὶ καταχθοῦνται μὲ τὸ ἐμπόριο καὶ τὶς χρηματιστικὲς ἔργαστες ('Ελληνες, κάμποσοι 'Αρμένιδες κ.τ.λ.), ἐπομένως ἔχουνται μεγαλύτερη οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀστικὴ ἐξέλιξη.

"Ωστε ἔχουμε τὶς ἑξῆς κατηγορίες: Μεγάλοι φεούδαλοι τοιχοικάδες: Τούρκοι. Μικρογεωργοὶ καὶ ποιμένες: Σλαύοι, Βλάχοι, 'Αρβανίτες. 'Αστολ-ἐμπόροι: 'Ελληνες, 'Αρμένιδες κ.τ.λ. Αὐτὰ ἔννοεῖται σὲ γενικὸ σχῆμα. Μικρές ἐξαιρέσεις ὑπάρχουν βέβαια, ἀλλὰ δὲν παιζοῦνται σπουδαῖο ρόλο. Οἱ 'Ελληνες λοιπόν, σὰν ἐμπόροι ἀστολοί, εἴτανε τὸ πιὸ ἐξελιγμένο στοιχεῖο τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας. Αὐτὸς ἔγινεται εὔκολα ἀν θυμηθοῦμε πὼς οἱ 'Ελληνες εἴχαν τὸν παλαιότερο καὶ μεγαλύτερο πολιτισμὸ ἀπ' ἄλλες τὶς ἀλλες φυλές.

(Ἀκολουθεῖ)

Γ. ΣΚΛΗΡΟΣ

ΣΑΜΟΘΡΑΚΗ*

(ΤΟ ΝΗΣΙ)

Η ΝΙΚΗ

Nika γλυκύθως

*Ἐν πολυχρόνῳ δ' Ὀλύμπῳ
Ζηνὶ παρισταμένα
Κρήνες τέλος ἀθανάτοι—
—σὺν τε καὶ θνατοῖς ἀρετᾶς.*

ΒΑΚΧΥΔΑΙΗΣ

'Η τεχνητὴ Νίκη ἡ μαρμαρένια, τὸ ἀγαλμα τῆς Σαμοθράκης, εἶναι ἡ τελευταῖα ἐλληνικὴ νίκη, τὸ στερνὸν λουλούδι τῆς φυλῆς, τὸ λουλούδι τῆς ποὺ ἀνοίγει: ἀμαράρχει καὶ κουράζεται ἀπὸ κάθε νίκη ἡ φυλή.

'Η Νίκη πηγαίνει πάντα κατὰ τὴ δύναμη, τῆς παραστέκεται. Στὸν κόσμο εἶναι δύναμη καὶ ἀδυνατία, δυνατός, ποὺ δυνατός ἡ ποὺ ἀδυνατός, εἶναι καὶ δὲ τελευταῖος, δὲ ἀδυνατός. 'Ο δυνατός καὶ δὲ ἀδυνατός, ἀμαρτιστὸν στὰ χέρια, γίνονται σὲ λίγο δὲ νικητῆς καὶ δὲ νικημένος. Ἐκεῖ ποὺ παλεύουν ἀναμεταξύ τους, ἀνάμεσο στὸν πολεμιστές πετάει δῶθε κείθε — γι' αὐτὸν ἔχει καὶ φερά — ἡ

*) Η ἡρή στὸ 355 φύλλο.

φρόνηση του καὶ τὴν κατάρχη!

"Ἐτρεμε τὸ κορμὶ του συθέμελο. Πνιγότανε. "Ανοίξε τὸ παράθυρο ν' ἀνασάνει. Μιὰ δύση δέρρω στη καὶ κουρελιάρκ σερνότανε πέρα στὸν οὐρανό, χωρὶς δύναμη, χωρὶς ζωή, χωρὶς ἀλπίδα. "Ένα ἀλιοί θέαμα πραγμάτων ἀναντρων καὶ τιποτενιων ποὺ ξε φυχοῦνται.

"Ανατινάχτηκε δὲ 'Ορέστης μὲ ἀηδείκη κ' ἀκλειστὸ παράθυρο κ' ἔπεισε στὸν κανακέ, ἀνήσυχος. 'Η Χρυσούλα εἶχε βγάλει πιὰ τὸ γάντια της καὶ τὸ καπέλο καὶ τὴν τουαλέτα της δὲν κ' εἶχε φέρεσσε μιὰ στενὴ μικρούτεκη ρόμπα ἀπὸ μπλαζη φελτέ. Εἶχε καθίσει τῷρα στὸ ταμπουρέ, μπροστά στὸ πιάνο καὶ

ἔχει πλέξει τὰ χέρια της στὰ γάντια της καὶ κάταξε τὸν 'Ορέστη καὶ δὲ μιλοῦσε Φαινότανε πιὸ ντελικάτη τῷρα μέσω στὴ ρύμπη της, πιὸ φοβητόρα, πιὸ εύκολοσπαστη.

Νεσσοκότεινη εἶχε γίνει ἡ κάμπαρη καὶ νόμιζες πὼς δὲν τὸ φῶς ποὺ ἀπὸ τὸ παράθυρο ἔπειρτε μέσα, εἶχε ἀποτραβηγχεῖ καὶ καταπίγει τρεμάμενο ἀπὸ μιὰ τρυφερότατη ἀγάπη καὶ συμπόνια ἀπέναν στὸ πρόσωπο τῆς Χρυσούλας; καὶ στὰ χέρια. Κ' ἔτσι στὸ μαυρογάλακο φάντο τῆς κάμπαρης τὸ προσωπάκι μόνο καὶ τὰ χεράκια μόνο τῆς Χρυσούλας γλωμά, θλι-

μένα καὶ φιλιτισένια ζύσανε. Καὶ τὰ μάτια τῆς τὰ μεγάλα, τὰ ἐξτατικά, τὰ παιδικάτικα γυαλίζανε μέσω στὴ σκοτεινιά.

Καὶ κυτάζει τὸν 'Ορέστη.

Πόσο ὑποφέρει! Πόσσο ὑποφέρει! Δὲν μπορεῖ νὰ ξυσχάσει. Τὰ χέρια του πότε σφίγγουνε τὸ κεφάλι, πότε τὰ στήθικα, πότε ἀπλώνουνται καὶ κολλοῦνε ἀπόνω στὰ τζάμια νὰ δροσιστοῦνε 'Οχι! 'Οχι! Καὶ μὲ τὰ δύο μου τὰ χέρια καὶ τὰ γάντια της πάντα τὴν καρδιά μου γιὰ νὰ μπορέσω νὰ συρθῶ στὰ πόδια του καὶ νὰ τοῦ πῶ:

— 'Ορέστη μου! 'Έγώ σ' ἀγαπῶ! 'Έγώ σ' ἀγαπῶ! Μήν κλαίς!

Πότε βρήθηκε κιάλας γονκτιστὴ μπροστά του ἡ Χρυσούλα καὶ τοῦ κρατοῦτε τὰ χέρια καὶ τὰ φίλους καὶ τὰ φιλοῦντε.

— 'Ορέστη μου!

Κι δὲ 'Ορέστης παράδινε τὰ χέρια του τὰ ντελικάτα, τὰ γυναικήσια νὰ φιλοῦνται. Γαλήνευς λίγο. Κ' ἔπειρε κάποιος κουράγιο. Καὶ σήκωνε τὸ μέτωπό του. Δὲν είμαι μόνος! Κάποιος ἀγάπη παραστέκει μου. Ναί, δὲ θὲ πάσω ἔγώ, θὲ ἔργαστω καὶ θὲ γικήσω!

— Λοιπόν, Χρυσούλα;

Νίκη καὶ τηράει ποῦ νὰ πάει νὰ κατήσει. Καρπερά νὰ δει τὸ δυνατώτερο. Καὶ ἐσο πιὸ δύγριος ἐ πόλεμος γίνεται, τόσο πιότερο μεθά τὴ Νίκη καὶ ἀναγαλιάζει. 'Η προσπάθεια νὰ μεθά, δὲ ἀγώνας ποὺ ζεσταίνει καὶ πυρόνει δὲ πιότερο τοὺς πολεμιστάδες. 'Απαντάχει: τὴ Νίκη, ἀνυπόμονα κυτάει καὶ δὲ πιότερο προσμένει νὰ δει τὸ Νικητή καὶ τὸ Νικημένο. Καὶ τέλος, ω̄ χαρά, ω̄ ηδενή τὴ Νικητή, καὶ ἀκράτητη καὶ αὐτὴ τρέχει καὶ φτερουγίζει καὶ πετᾶ καὶ φωλάζει: μέσα του, καὶ γίνεται μ' αὐτὸν ἔνα. 'Εκεὶ ἀρχίζει τὸ πανηγύρι, φρενιάζει τὸ πανδαιμόνιο. Τραντάζει τὸ κορμὶ τοῦ Νικητῆ καὶ ἀνατριχίζει. 'Η γῆ στὰ πόδια του ἀποκάτω τρέμει.

"Ἐτσι καὶ ἡ μέρα νικᾶ τὸν θέλητη λάμψη της δύη καὶ φωνάζει: δείχγοντας στὸν κόσμο τὰ μυριανθυμένα στολίδια της. 'Ἔτσι καὶ ἡ νύχτα της πεπιστείται νικᾶ τὴ μέρα καὶ δείχγει στὸν κόσμο δὲ πιότερο φέγγο της καὶ ἀνοίγει τοὺς οὐρανούς της σπαρμένους μ' ὅλες τὰ παλιά.

Καὶ η Νίκη δημιουργεῖ πάντα, καὶ ἡ Νίκη νομοθετεῖ ποιές θὰ τὴν έμποδίσει; Εἶναι ἡ 'Ελευθερία, ω̄ είναι ἡ μεγάλη χαρά.

Καὶ εἰπε ὁ ἐλεύθερος ζηνθρωπος, ἔκεινος ποὺ ἔχει μέσον του τὴ Νίκη, εἰπε: «Θέλω ἡ χαρά ἐτούτη νὰ μείνει παντοτεινά», γιατὶ είναι: ἡ μεγαλήτερη χαρά τῆς ζωῆς, ἡ σκληρότερη, ἀλύπητη γιὰ τοὺς ἄλλους, ἡ χαρὰ ποὺ δίνει τοῦ νικητῆ καὶ νοιώθει τὸν ἀνθρωπος.

Καὶ λέει: δὲ Νικητής.

— «Ἐλμα λεύτερος, λεύτερος νὰ πλάσω πράματα ποὺ ω̄ς τῷρα δὲν ἥταν, πράματα ποὺ κανεῖς δὲν τὰ εἴδε οὔτε τὰ φαντάστηκε ἵσως. Μπορώ νὰ κάνω τὸν κόσμον δηλωτὸς τὸν θέλω ἔγώ, δηλωτὸς τὸν φαντάζομαι. Δὲ μὲ σκλαδόνουν τὰ πράματα οὔτε τὰ παλιά οὔτε τὰ καινούρια, οὔτε τὰ τωρινά, δηροῦ ἔγώ τὰ δημιουργήσω δλα, καὶ